

Stratégie a politiky územných samospráv pri riešení problému sociálne vylúčených rómskych zoskupení v ČR.¹

Imrich Vašečka, ČR²

Abstrakt

Autor úvodom vymedzuje problém sociálne vylúčených rómskych zoskupení ako problém sociálny. Za jeho podstatu považuje inštitucionálnu diskrimináciu zo strany majority a nízky ľudský a sociálny potenciál v sociálne vylúčených rómskych zoskupeniach. Na základe skúmania vo vybraných mestách v Českej republike autor ponúka modelové typy stratégií územných samospráv a modelové typy ich politik pri riešení sociálnych problémov spojených s týmito zoskupeniami.

Kľúčové slová:

Sociálne vylúčené rómske zoskupenia, sociálne intervencie, stratégie, ľudský kapitál, sociálny potenciál.

Z pohľadu majority sú Rómovia vo všeobecnosti považovaní za etnickú skupinu, resp. národnosť a rómsky problém za problém kultúrnej odlišnosti a problém sociálny. Z pohľadu Rómov ide predovšetkým o problém diskriminácie a problém etnický. Každé s týchto vymedzení sa spája s iným druhom sociálnych intervencií.

Sčítania ľudu v rokoch 1991 a 2001 a aktivity rómskych organizácií v období medzi týmito rokmi ukázali, že Rómovia sú národnostnou menšinou z hľadiska subjektívnych deklarácií, ako aj z hľadiska vôle zachovať a rozvíjať svoju identitu. Z hľadiska sociálnych intervencií do obtiažnych životných situácií sociálne odkázaných rómskych rodín však perspektíva národnostnej, resp. etnickej menšiny nie je vhodná. Predovšetkým, prijatie kritéria subjektívnej deklarácie znamená, že väčšina tých, ktorým by sa mala adresovať špeciálne zameraná sociálna intervencia, ocitne sa mimo jej pôsobenia, pretože pri sčítaní ľudu sa títo ľudia deklarovali zväčša ako Slováci alebo Maďari. Zdanlivou alternatívou je orientovať intervencie podľa farby pokožky alebo podľa iných antropologických znakov. To je však neprijateľné nielen eticky a politicky, ale aj odborne. Akúkoľvek cieľovú populáciu či skupinu sociálnych intervencií, nielen rómsku, nie je možné definovať na rasovom či etnickom základe, ale výlučne na sociálnom a kultúrnom základe. Iba vtedy môžu byť sociálne intervencie účinné.

Optimálnym riešením je preto orientovať sociálne intervencie na tých, ktorí sú sociálne odkázaní a bývajú v lokálnych zoskupeniach, ktoré sa všeobecne považujú za rómske a za také ich považujú aj ich obyvatelia. Ide o jednoduchý a v praxi použiteľný prístup.

Za podstatu rómskeho problému ako problému sociálneho možno považovať na jednej strane skupinovú inštitucionálnu diskrimináciu zo strany majority ako dominujúcej časti spoločnosti a na druhej strane nízku úroveň ľudského kapitálu a sociálneho potenciálu v sociálne vylúčených rómskych zoskupeniach, ktorej dôsledkom je, že keď majorita hodnotí efekty poskytovanej pomoci konštatuje, že sú nízke. Keď hľadá príčinu, vidí ju v nízkom ľudskom kapitáli a sociálnom potenciáli týchto zoskupení. Pripisuje ich alebo nedostatkom vo vzdelávaní, alebo tieto zoskupenia označuje ako dlhodobé problémové pre zásadne odlišnú kultúru.

---

¹ Tento príspevok vznikol s podporou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, výskumný záměr „Reprodukce a integrace společnosti“ (MSM002 1622408).

² PhDr. Imrich Vašečka, Ph.D., Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, Joštova 10, 602 00 Brno. E-mail: vasecka@fss.muni.cz

Použitím týchto dvoch kritérií *inštitucionálna diskriminácia* a *stigmatizujúca sociálna kontrola* boli vytvorené štyri modelové typy prístupov lokálnych samospráv k riešeniu problémov sociálne vylúčených rómskych zoskupení. K týmto typom boli priradené varianty empirických prejavov. Na základe výsledkov možno konštatovať, že v ČR sa na lokálnej úrovni možno zo strany samospráv stretnúť tak s diskriminačnými ako aj nediskriminačnými prístupmi. Diskriminačné možno modelovo charakterizovať ako *prístup múru* (Matiční ulice) a *prístup normalizácie problému* (odpredaj bytov v Ústí nad Labem). Nediskriminačný prístup má modelovo podobu *vnútornej pomoci* (Bratislavská 41) a *vonkajšej pomoci* (ide o typ, s ktorým sa bolo možné stretnúť pred rokom 1989). Uvedené ilustruje Schéma č. 1. Zdá sa, že väčšina stratégií v ČR spadá dnes do typu normalizácie problému.

Schéma č. 1

TYPY STRATÉGIÍ, KTORÉ ÚZEMNÁ SAMOSPRÁVA V ČR VOLÍ PRE RIEŠENIE PROBLÉMOV SOCIÁLNE ODKÁZANÝCH RÓMOV.

		Inštitucionálna diskriminácia	
		ÁNO	NIE
Stigmatizujúca sociálna kontrola	ÁNO	Múr a ľahostajnosť	Vonkajšia sociálna pomoc
	NIE	Normalizácia problému	Vnútorná sociálna pomoc

Stratégia múru

Táto stratégia spočíva v budovaní hraníc a prekážok medzi Rómami a nerómami. Jednotlivé jej podoby majú spoločné to, že sa vyhýbajú riešeniu problému integrácie, reagujú na problém až vtedy, keď sa dostal do akútnej podoby a jeho riešenie už neznesie odklad, hlavnou metódou práce sú administratívne opatrenia, ktoré nie sú sprevádzané odbornou dlhodobou sociálnou prácou ani ponukou žiadneho východiska zo situácie. V lepšom prípade integráciu odsúvajú do budúcnosti, až sa Rómovia údajne zmenia, v horšom prípade rátajú s tým, že sa im podarí Rómom sa zbaviť - ich odsunom, resp. nepustením na územie obce.

Stratégia múru má v súčasnosti niekoľko podôb:

► Uplatňovanie diskriminujúcich opatrení, ktoré sú zákonne nepostihnutelné.

Samospráva sa rôznymi, zväčša ťažko dokázateľnými spôsobmi snaží zabrániť takzvaným *cudzím* Rómom, čiže tým, ktorí v obci nemajú trvalý pobyt, usadiť sa v obci (v meste). V extrémnej polohe má podobu zákazu vstupu Rómom do obce. Aktuálne bolo najmä začiatkom 90. rokov.

► Snaha, aby sa Rómovia nevyskytovali v priestore, ktorému lokálne majoritné spoločenstvo prisudzuje vysokú hodnotu. Možno sa stretnúť s týmito podobami tohto prístupu:

- *Riešenie problému neplatičov nájomného ich vystahovaním*, resp. privatizáciou problémových obecných domov (a následným možným vystahovaním Rómom).

- *Riešenie problému ochrany určitého územia pred údajnou devastáciou zo strany Rómom ich nepustením na dané územie.*

- *Nebránenie v činnosti tým, ktorí sa snažia Rómom vyhnúť z územia, poškodiť ich, zbaviť sa ich.* Ako príklad môžu slúžiť útoky skupín skinheads, zákazy vstupu Rómom do reštaurácií apod., voči ktorým orgány verejnej správy spočiatku zasahovali váhavo, alebo vôbec.

Výsledkom sú historické centrá miest a celé mestské štvrte, kde Rómovia už nebyvajú a nevidiať ich ani na uliciach. Na druhej strane vznikajú ulice a štvrte, ktoré obývajú prevažne

chudobní a nezamestnaní Rómovia, a ktoré sú izolované priestorovo, spoločensky, sociálne a esteticky.

Stratégia normalizácie problémovej situácie Rómov

Stratégia normalizácie problémovej situácie³ Rómov spočíva v tom, že verejná správa nepovažuje problém za tak závažný, ako v skutočnosti je. Deje sa tak z rôznych dôvodov, predovšetkým ale preto, že problém sa ešte plne neprejavil, nezviditeľnil sa a verejnosť nevyvíja na orgány verejnej správy tlak adekvátny veľkosti problému, alebo angažovanie sa v riešení problému neprináša v politickej sfére žiaden profit. Umožňuje to používať politicky nenáročné riešenia a opatrenia, čo môže mať negatívny dopad na ich účinnosť. Vzhľadom na závažnosť problému ide o náhradné riešenia. Dôvody zníženia závažnosti problému a používania náhradných riešení môžu byť rôzne, ale v zásade sú nezaujímavé, pretože podstatný je výsledok a tým je riešenie ale nevyriešenie situácie sociálne odkázaných Rómov. Namiesto efektívnych a preto často politicky náročných riešení sa používajú náhradné riešenia, často administratívne, ktoré majú síce oporu v zákone, ale problém neriešia.

Táto stratégia má rôzne podoby, napríklad:

► Nečinnosť voči tým, ktorí zneužívajú situáciu sociálne odkázaných Rómov.

Ťažko predpokladať, aby orgány verejnej správy priamo zneužívali situáciu, v ktorej sa sociálne odkázaní Rómovia nachádzajú. Ale ak verejná správa a hlavne samospráva nezasahujú proti ľuďom, ktorí zneužívajú situáciu Rómov, tak svojou nečinnosťou toto zneužívanie fakticky posilňujú, napomáhajú mu. Tí, ktorí Rómov zneužívajú na dosahovanie vlastného zisku nemajú záujem zlepšiť ich situáciu, majú záujem z nej profitovať. Predpokladá to, že dostanú sociálne odkázaných Rómov pod svoju kontrolu. Samospráva toto „samosprávne“ riešenie situácie Rómov prostredníctvom samotných Rómov niekedy využíva a odpredáva napríklad obecné byty spolu s problémovými nájomníkmi rómskym vlastníkom (napríklad v Ústí nad Labem).

Zneužívanie situácie Rómov, na ktoré verejná správa často nereaguje, má najčastejšie podobu:

- *Zamestnávanie Rómov na čiernom trhu práce* (v lepšom prípade sa rieši používaním neúčinného systému administratívnych kontrol).
- *Uplatňovanie úžery medzi Rómami*, najmä v problémových rómskych zoskupeniach. Problém úžery v rómskych lokálnych spoločenstvách sa dlho neriešil s výhovorkou, že kde niet žalobcu, tam niet obžalovaného.
- *Zneužívanie opatrení, ktorých cieľom je zabrániť zneužívaniu sociálnych dávok*, vo svoj prospech.

---

³ Normalizácia problému znamená, že ľudia síce vnímajú, ako sa skutočnosť odchyľuje od toho, čo považujú za normálne, ale tejto odchýlke alebo neprisudzujú význam problému, ktorý je možné či potrebné riešiť a situáciu v konečnom dôsledku považujú za „normálnu“, alebo jej odmietajú prisúdiť hodnotu závažného problému, problém zľahčujú a používajú náhradné, zjednodušené a nutne neúčinné riešenia. Často sa tak deje preto, lebo sú presvedčení, že sa s daným problémom nedá nič robiť, prípadne majú skúsenosť, že angažovať sa do jeho riešenia je riskantné, alebo im je jasné, že hodnota dosiahnutého výsledku nebude v ich očiach zodpovedať individuálne vynaloženým nákladom, alebo zastávajú názor, že problémy by sa mali riešiť „samoregulačne“ v prirodzenom prostredí svojho vzniku bez zasahovania zvonku a že zásah je možný až po preukázanom zlyhaní samoregulácie. V súvislosti s tým, že problém sa považuje za menej závažný ako v skutočnosti je, poľavuje tlak na jeho zásadné riešenie a na to, aby sa mu venovala zvýšená pozornosť. Problém sa stáva jedným z mnohých, jedným z „normálnych“, ktoré nevyžadujú žiadnu zvláštnu pozornosť. Vďaka tomu, že sa problém rieši jeho „normalizáciou“, je možné žiť s problémom, ktorý bol pôvodne neprijateľný, ale zároveň bol z rôznych dôvodov ťažko riešiteľný. Proces normalizácie problému tak spoločensky prijateľným spôsobom ospravedlňuje slabosť občanov, ktorí nie sú schopní presvedčiť inštitúcie, aby si plnili svoje povinnosti, alebo umožňuje ľuďom zakryť nedostatok viery vo vlastné sily, alebo je výsledkom relativizácie hodnôt, podľa ktorých ľudia orientujú svoje konanie.

► Administratívne opatrenia, prostredníctvom ktorých sa rieši bytová otázka sociálne odkázaných rómskych rodín. Administratívne riešenia prípadov nezákonnosti, neplatičstva, ničenia majetku v devastovaných bytoch a domov „hrôzy“ sa prijímajú bez predchádzajúcej kvalifikovanej sociálnej práce a dôsledného vyžadovania dodržiavania zákonnosti. Tzv. neplatiči sú presťahovávaní bez hlbšieho záujmu o ich ďalší osud a o takto vznikajúce etnické getá.

► *Nahrádzanie sociálnej práce sociálnymi dávkami.* Zanedbávanie sociálnej práce ako kľúča ku skutočnej pomoci a jej nahrádzanie sociálnymi dávkami, o ktorých sa vopred vie, že budú zneužívané (napríklad úžerníkmi, majiteľmi nájomných domov, ubytovní a pod.).

Tieto a iné podoby tejto stratégie majú spoločné to, že neadekvátnym pomenovaním, resp. ignorovaním rómskeho problému odsúvajú jeho skutočné riešenie. Jeho pravdivé pomenovanie by znamenalo prijať náročné riešenia, na ktoré však treba najprv verejnosť pripraviť, čo je časovo a odborne náročné a politicky často aj riskantné. Možno práve preto sa verejná správa snaží hľadať menej náročné, náhradné varianty (napríklad zamestnávanie sociálnych terénnych pracovníkov, ale v nedostatočnom počte, s nedostatočnými kompetenciami). Navyše, spoločnosť náročnejšie varianty zatiaľ ani nepožaduje (a je otázne, či by ich v súčasnosti „uniesla“). Rómsky problém má však svoju neúprosnú dynamiku a jeho neadekvátne pomenovanie a tým aj riešenie v súčasnosti, zvyšuje tlak na jeho rýchle, drahé a náročné riešenie v budúcnosti.

Stratégia vonkajšej pomoci

Cieľom sociálnych opatrení, ktoré komunistický režim zamerl osobitne na Rómov bolo likvidovať ich chudobu a civilizačnú zaostalosť. Nástrojom boli osobitné sociálne dávky a výhody, ktoré boli zamerané na vyrovnanie výsledkov a nie na dosiahnutie rovnosti šancí ale na druhej strane násilné presídľovanie a rozbíjanie existujúcich sociálnych štruktúr rómskych zoskupení. Táto *vonkajšia sociálna pomoc* na jednej strane obmedzila rozsah chudoby medzi Rómami, na druhej strane ich naučila, že sociálne dávky sú regulárnym príjmom „rómskych peňazí“, ktorý sprostredkováva majorita. Vytvorila postoj, nielen u Rómov, ale aj u majority, podľa ktorého je prirodzené, že štát sa stará o tzv. sociálne istoty svojich obyvateľov.

Rómska komunita ako celok sa vďaka tejto vonkajšej pomoci dostala do situácie, že bez pomoci majoritnej spoločnosti sa už sama od seba nedokáže v krátkom čase vymaniť zo situácie, v ktorej sa nachádza. Potrebuje preto v prvom rade takú pomoc, ktorá by jej umožnila vlastnými silami obnoviť svoju sociálnu suverenitu. Majorita však nie vždy dokáže poskytnúť Rómom takúto pomoc v dostatočnej miere a komplexnosti. Zameriava sa skôr na akcie, ktoré riešia iba časť problému - pomáhajú zmierniť nevyhovujúcu materiálnu situáciu (zásielky šatstva a pod.) a situáciu finančnú (sociálne dávky). Taká pomoc je nepochybne tiež potrebná, ale nemôže byť hlavná, pretože prehľbuje závislosť Rómov na materiálnej a finančnej pomoci. Poskytovanie tohto druhu pomoci naráža navyše u majority na tradíciu, podľa ktorej sa pomoc udeľuje recipročne. Majorita preto citlivo sa sleduje dodržiavanie zásad sociálnej spravodlivosti.

Stratégia vnútornej pomoci

Rómska menšina je v súčasnosti závislá od pomoci majority. Znamená to, že ako celok nie je v súčasnosti schopná riešiť problém svojej emancipácie vlastnými silami. Vnútorne smeruje predovšetkým na posilňovanie schopnosti sociálne odkázaných Rómov riešiť svoj problém vlastnými silami. Vyvoláva to potrebu projektov, ktorých cieľom je zvýšenie ľudského potenciálu jednotlivcov a sociálneho potenciálu menšiny ako skupiny. Predpokladom účinnej vnútornej podpory a pomoci je, že majorita ju chápe ako svoju

povinnosť a vyrovnanie dlhu voči menšine dlho prenasledovanej a diskriminovanej, a že menšina je schopná pomoc prijať bez podozrení a s dôverou.

V prípade rómskeho problému ide primárne o zvýšenie sociálneho potenciálu rómskej menšiny ako skupiny a nie iba o zvýšenie ľudského potenciálu jednotlivých jej členov. Ide o zvýšenie jej schopnosti kolektívne konať pri riešení svojich problémov a kolektívnou činnosťou utvárať podmienky nevyhnutné pre rozvoj ľudského potenciálu jednotlivých príslušníkov menšiny. V konkrétnych podmienkach napríklad Bratislavskej ulice v Brne išlo o zvýšenie schopnosti členov lokálnej rómskej komunity kolektívnou činnosťou⁴ identifikovať a definovať svoj problém, nájsť jeho riešenie a vytvoriť podmienky pre jeho realizáciu.

S pomocou jednoznačne tohto typu sme sa stretli iba v súvislosti s aktivitami mimovládnych nezávislých, neziskových organizácií. Verejná správa, predovšetkým samospráva, zohrávala úlohu opory pre tieto aktivity, v najhoršom prípade sa otvorene neangažovala proti nim. Spoločným znakom prístupov vnútornej pomoci je, že sú zatiaľ zriedkavé, nerealizuje ich štát, ale mimovládne neziskové organizácie a čiastočne samosprávy. Ak budú úspešné, stanú sa pozitívnym príkladom pre iných a potvrdia známu zásadu, že kríza v nejakej oblasti v spoločnosti ešte nemusí znamenať hrozbu, naopak, kríza sa môže stať šancou na zmenu.

So stratégiami sa spájajú vždy nejaké politiky. V modelovej podobe možno hovoriť o štyroch typoch politik, o politike sociálnej ochrany, politike zvýhodňovania, politike znevýhodňovania a politike aktivizácie k svojpomoci (pozri Schému č. 2).

Schéma č. 2

POLITIKY SOCIÁLNEJ POMOCI V ZÁVISLOSTI OD ZAMERANIA GARANTOVANÝCH DÁVOK A SLUŽIEB SOCIÁLNEJ STAROSTLIVOSTI A OD SPÔSOBU SPRÍSTUPŇOVANIA PRÍLEŽITOSTÍ.

<i>Spôsob sprístupňovania príležitostí</i>	<i>Sprístupňovanie rovných príležitostí rovnakým spôsobom</i>	<i>Sprístupňovanie rovných príležitostí nerovnakým spôsobom</i>
Zameranie garantovaných dávok a služieb		
Upevňovanie sociálnej súdržnosti	Politika sociálnej ochrany	Politika sociálneho zvýhodňovania
Zvyšovanie individuálnej aktivity a zodpovednosti	Politika sociálneho znevýhodňovania	Politika aktivizácie k svojpomoci

Možno predpokladať, že úspešné riešenie sociálneho problému exklúzie a chudoby sociálne odkázaných rodín žijúcich v sociálne a územne izolovaných rómskych zoskupeniach závisí od toho, ako sa v konkrétnych podmienkach toho - ktorého lokálneho spoločenstva rieši vzťah medzi garantovanými dávkami a službami sociálnej pomoci (ktoré realizujú právo týchto ľudí na minimum existencie) a sprístupnením disponibilných príležitostí (ktoré sú realizáciou snahy o prekonanie sociálnej odkázanosti a exklúzie týchto ľudí). Ide o vzťah medzi zameraním poskytovaných sociálnych dávok a služieb a spôsobom sprístupňovania príležitostí.

⁴ Kolektívnou činnosťou treba rozumieť sociálnu činnosť tých, ktorí sú skupinou poverení konať v jej mene. Ide o činnosti, výsledkom ktorých je vytýčenie zámerov, prijatie rozhodnutí, organizovanie ich realizácie a zhodnotenie efektov.

Ak sa sociálne dávky a služby sociálnej starostlivosti poskytujú v takom rozsahu a forme, že potreby sociálne odkázaných rómskych rodín sú uspokojované bezprostredne v rozsahu garantovaného životného minima, tak v závislosti od spôsobu sprístupnenia príležitostí môžu vytvoriť nebezpečie alebo pasce chudoby (politika sociálnej ochrany), alebo narušenia sociálnej solidarity (politika sociálneho zvýhodňovania). Obidve tieto politiky možno nazvať politikami ponuky pomoci, pričom iba politiku sociálnej ochrany možno považovať za zhodnú s cieľmi sociálnej pomoci. Ide pritom ale o ponuku vnútenú, sociálne odkázaní nemajú na jej výšku a podobu prakticky žiaden vplyv.

Politika sociálnej ochrany ponúka dávky na úrovni životného minima majority pre všetkých bez ohľadu na stimulačný účinok týchto dávok pre rôzne kultúrne odlišné sociálne prostredia. Príležitosti sa ponúkajú pre všetkých rovné a všetkým rovnakým spôsobom. V situácii kultúrne významne rozdielnych sociálnych prostredí to môže ale znamenať, že niektoré skupiny obyvateľstva na ne nedosiahnu. Sociálny príjem sa tak pre týchto ľudí stane jediným legálne dostupným príjmom a štátna garancia životného minima sa v očiach sociálne odkázaných môže chápať ako ich nárok na tento príjem a to bez nároku na reciprocitu z ich strany. Majorita to môže interpretovať ako zneužívanie sociálnych dávok a služieb. Politika, ktorá umožňuje tento dvojitý uhol pohľadu sa uplatňuje v súčasnosti.

Politika sociálneho zvýhodňovania ponúka sociálne odkázaným dávky tiež na úrovni životného minima, ale navyše im plošne a bez ich zásluhy uľahčuje prístup k príležitostiam. V situácii, kedy sa tak deje bez väzby na princíp zásluhovosti a nároku na reciprocitu, ide o politiku rovnosti vo výsledkoch. Táto politika sa uplatňovala pred rokom 1989 a jej výsledkom bol asimilačný tlak na členov rómskeho etnika.

Ďalšie dve politiky nemajú oporu v legislatíve. Majú podobu skôr hypotézy, možného modelu. S cieľom zvyšovať individuálnu aktivitu a zodpovednosť, dávky a služby sa môžu, modelovo brané, poskytovať na úrovni rovnnej či blízkej existenčnému minimu. Hrozí vtedy stigmatizácia sociálne odkázaných a v závislosti od spôsobu sprístupnenia príležitostí môže hroziť aj ich trvalý prepád do oblasti sociálneho vylúčenia a absolútnej chudoby. Toto nebezpečie sa aktualizuje v prípade politiky sociálneho znevýhodňovania, kedy sa všetkým občanom v štáte ponúkajú rovné príležitosti rovnakým spôsobom, čiže bez zohľadnenia špecifických znakov kultúrne odlišných sociálnych prostredí. V modelovom prípade politiky aktivizácie svojpomoci, kedy ponúkané príležitosti sa reálne sprístupnia ponukou odbornej sociálnej práce takýto prepád hrozí iba u tých, ktorí z rôznych dôvodov odmietajú využiť ponúkané príležitosti. Obidve tieto politiky možno nazvať politikami dopytu po pomoci, pričom iba politiku aktivizácie k svojpomoci možno považovať za politiku zhodnú s aktivizačným a integračným cieľom sociálnej pomoci.

Možno očakávať, že dôsledkom politiky sociálneho znevýhodňovania je hrozba nezavineného trvalého sociálneho vylúčenia a prepádu do stavu dlhotrvajúcej chudoby. Ponúkané príležitosti sú pre sociálne odkázaných a vylúčených nedostupné pre ich sociálne - kultúrny handicap. Títo ľudia ich ako príležitosti nevnímajú, resp. nevedia, ako na ne dosiahnuť. Znížený sociálny príjem ich preto nemôže aktivizovať k využívaniu ponúkaných príležitostí. Môže to iba posilňovať ich nárokovno - požadovačné postoje a súvisiaci dopyt na pomoc vo forme priamej finančnej pomoci. Ponuka rovných príležitostí rovnakým spôsobom pre všetkých vlastne týchto ľudí znevýhodňuje.

Možno očakávať, že dôsledkom politiky aktivizácie svojpomoci je prepád do absolútnej chudoby (a zrejme aj sociálne vylúčenie) tých sociálne odkázaných, ktorí nevyužijú ponúkané príležitosti napriek tomu, že dostávajú pomoc, ktorá im ich pomáha sprístupniť. Ide o politiku, ktorá poskytuje garantované sociálne dávky a služby na úrovni v zásade existenčného minima, ale túto minimalizovanú ponuku vyvažuje na úroveň garantovaného životného minima reálnou ponukou príležitostí. Predpokladom je, že všetkým, ktorí budú chcieť, bude lokálna samospráva chcieť a môcť sprostredkovať získanie znalostí a zručností potrebných

pre využitie týchto šancí. Predpokladá to tiež, že následne budú mať rovnocennú možnosť ako majorita tieto znalosti a zručnosti v konkurenčnom prostredí uplatniť. Predpokladá to tiež, že dlhotrvajúca sociálna práca so všetkými sociálne odkázanými rómskymi rodinami bude zameraná na to, aby ich stimulovala k využívaniu ponúkaných šancí a k vyhľadávaniu ich. Napriek tomu, že tieto politiky nemajú oporu v legislatíve a nedá sa o nich hovoriť ako o uvedomelej činnosti lokálnej samosprávy, nie je možné si nevšimnúť, že reálny stav v niektorých lokálnych rómskych komunitách je blízky opisu hypoteticky predpokladanej politiky sociálneho znevýhodňovania.